

2 september 2010

CEBS-richtlijnen voor het concentratierisicobeheer conform het
Supervisory Review Process (Richtlijn 31)

Inhoud

1. Achtergrond en inleiding.....	2
Implementatie van de richtlijnen	6
2. Definitie van concentratierisico	8
3. Algemene overwegingen en beginselen van het concentratierisicobeheer.....	9
4. Beheer van en toezicht op het concentratierisico binnen afzonderlijke risicogebieden.....	17
4.1 Kredietrisico	17
4.2 Marktrisico	21
4.3 Operationeel risico	22
4.4 Liquiditeitsrisico	27
5. Evaluatie door de toezichthouder.....	31
Bijlage 1. Voorbeelden van risicoconcentraties.....	39
Bijlage 2. Voorbeelden van indicatoren voor het concentratierisicobeheer.....	44

1. Achtergrond en inleiding

1. Het concentratierisico is een van de mogelijke hoofdoorzaken van grote verliezen bij een kredietinstelling. Door de gebeurtenissen tijdens de financiële crisis in 2008-2009 zijn talloze voorbeelden van risicoconcentraties binnen instellingen aan het licht gekomen. Aangezien dit risicotype de overleving van een instelling in gevaar kan brengen, moeten de toezichthouders er speciale aandacht aan schenken.
2. Het concentratierisico is een van de specifieke risico's die moeten worden beoordeeld als onderdeel van het raamwerk van de tweede pijler, vastgesteld in Richtlijn 2006/48/EG (hierna "Richtlijn Kapitaalvereisten" genoemd). De aspecten van het concentratierisico worden in het raamwerk van de tweede pijler hoofdzakelijk behandeld in artikel 123¹, artikel 124, Bijlage V en Bijlage XI van de Richtlijn Kapitaalvereisten. Het CEBS heeft het concentratierisico behandeld in de op 17 december 2006 gepubliceerde *Guidelines on Technical aspects of the management of concentration risk under the supervisory review process*², die worden vervangen door de huidige herziening.
3. Deze richtlijnen behandelen alle aspecten van het concentratierisico. Er moet worden opgemerkt dat de instellingen, naast de specifieke bepalingen over het concentratierisico in de Richtlijn Kapitaalvereisten, ook onderworpen blijven aan de regels voor het toezicht op en de controle van grote risico's, waarbij de aandacht wordt toegespitst op de concentratie van posities op één cliënt of groep van verbonden cliënten, zoals bedoeld in de artikelen 106 tot 118, en in de desbetreffende CEBS-richtlijnen en -normen.

¹ Conform de artikelen 123 en 124 van de Richtlijn kapitaalvereisten wordt er van de instellingen en toezichthouders verwacht dat zij – in het risicobeheer en de interne procedures voor kapitaalplanning alsook in het toezicht- en evaluatieproces door de toezichthouder (SREP)– rekening houden met "de aard en de omvang van hun huidige en mogelijke toekomstige risico's, inclusief het concentratierisico.

² Zie <http://www.c-ebs.org/getdoc/fb7a0a06-c026-48fc-8bb7-05100f8fa1c9/Technical-aspects-of-the-management-of-concentrati.aspx>

4. Er moet ook worden opgemerkt dat het concentratierisico in de Bazel-kapitaalakkoord (en in de Richtlijn Kapitaalvereisten) niet volledig wordt behandeld binnen de context van Pijler 1. Wat het kredietrisico betreft, wordt aangenomen dat de IRB-portefeuilles perfect gediversifieerd zijn³. Een te lage inschatting van het risico dat daaruit voortvloeit, moet worden gecorrigeerd door het concentratierisico aan te pakken en, waar nodig, kapitaal toe te wijzen via het raamwerk van Pijler 2, waarbij de toezichthouders verwachten dat de instellingen voldoende kapitaal aanhouden voor al hun risico's, inclusief het concentratierisico. Aanvullend kapitaal zou worden toegewezen nadat stappen zijn genomen om het concentratierisico te beperken, en met betrekking tot het niet-beperkte deel van dat risico.
5. Het concentratierisico wordt van oudsher geanalyseerd in het licht van de kredietactiviteiten. Het concentratierisico verwijst echter niet uitsluitend naar het risico met betrekking tot kredieten verstrekt aan individuele of met elkaar verbonden kredietnemers, maar naar alle andere grote, met elkaar verbonden actief- of passiefposities die, bij onrust op bepaalde markten, in bepaalde sectoren of landen of in verband met bepaalde bedrijfsactiviteiten, de gezondheid van een instelling in gevaar kunnen brengen.
6. Om het concentratierisico binnen een instelling te bepalen, is het niet voldoende om alleen een analyse te maken voor elk risicotype apart (intrarisicoanalyse), maar moet het concentratierisico ook voor de verschillende risicotypes samen (interrisicoanalyse) worden geanalyseerd. Dit onderscheid is enigszins kunstmatig, omdat het eindresultaat van de analyse van de intra- en interrisikoconcentratie hetzelfde is, namelijk de identificatie van posities die mogelijk verliezen kunnen opleveren die groot genoeg zijn om een bedreiging te vormen voor de gezondheid van de financiële instelling of voor haar vermogen om haar kernactiviteiten te blijven uitvoeren, of om voor een wezenlijke verandering in haar risicoprofiel te zorgen⁴.

³ Zie ook "*Studies on credit risk concentration: an overview of the issues and a synopsis of the results from the Research Task Force project*", BCBS Working Papers No 15, november 2006, http://www.bis.org/publ/bcbs_wp15.pdf

⁴ Zie het verslag van het Joint Forum, *Cross-sectoral review of group-wide identification and management of risk concentrations* (april 2008), <http://www.bis.org/publ/joint19.pdf> voor een referentiedefinitie van risicoconcentraties.

7. Omdat het concentratierisico tweeledig is (intra- en interrisico), erkent het CEBS dat de bestaande risicobeheermodellen en -praktijken in veel gevallen toereikend zijn om een deel of alle aspecten van de intrarisicoconcentraties te ondervangen. In dergelijke gevallen moeten de beginselen van deze richtlijnen zo worden nageleefd dat kan worden aangetoond hoe effectief en doeltreffend de intrarisicoconcentraties worden ondervangen in het bestaande raamwerk voor risicobeheer dat voor een bepaald risicogebied ("*silo*") is opgezet. Het CEBS wijst de lezer echter op de interacties tussen verscheidene risicofactoren en interrisicoconcentraties, waar mogelijk onvoldoende rekening wordt mee gehouden in de bestaande benaderingen van het (concentratie)risicobeheer.
8. In de richtlijnen wordt een holistische benadering van het concentratierisicobeheer aanbevolen: van de instellingen wordt verwacht dat zij alle risicoconcentraties identificeren en beoordelen, omdat één risicogebeurtenis tot verliezen kan leiden of een negatieve impact kan hebben in meer dan één risicocategorie. De richtlijnen zijn er ook op gericht om gezonde risicobeheerpraktijken in het algemeen te bevorderen en het werk voort te zetten dat is begonnen met de publicatie van de *High-level principles for risk management*⁵ door het CEBS.
9. Een concentratierisico kan voortvloeien uit gerelateerde factoren die niet direct duidelijk en identificeerbaar zijn zonder implementatie van veelomvattende processen om concentratierisico's op te sporen, te beheren, te bewaken en te rapporteren. Het is van groot belang dat wordt voorkomen dat concentraties zich gaan opstapelen zonder dat zij door zowel de instellingen als de toezichthouders correct worden geïdentificeerd en gecontroleerd.
10. Het CEBS begrijpt de mogelijke diversificatievoordelen in instellingen en het verband daarvan met het concentratierisico zowel voor elk risicotype apart als voor alle risicotypes samen. De concentratierisico's en de diversificatievoordelen kunnen worden gekwantificeerd op basis van dezelfde of soortgelijke raamwerken of methodologieën. Deze richtlijnen zijn uitsluitend op het concentratierisico gericht, terwijl het CEBS het onderwerp diversificatie heeft behandeld in het afzonderlijke verslag over de mogelijke beoordeling door de toezichthouder van de diversificatievoordelen die uit de economische kapitaalmodellen voortvloeien⁶.
11. Vanuit praktisch oogpunt is het CEBS van mening dat verbeteringen in de raamwerken voor risicobeheer en -meting van de instellingen die erop gericht zijn om het concentratierisico, via de implementatie van deze richtlijnen, beter te identificeren en te beperken, ook zullen bijdragen tot de ontwikkeling van methodes om de effecten van diversificatie te meten en te modelleren.

⁵ Zie: <http://www.c-eps.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2010/Risk-management/HighLevelprinciplesonriskmanagement.aspx>

⁶ Het *CEBS Report on the supervisory approaches to diversification benefits arising from economic capital models and CEBS's stance regarding the recognition of diversification benefits*, 25 augustus 2010.

12. Het CEBS erkent dat de toezichthouders, bij de beoordeling van het concentratierisico van een instelling (bij zowel grensoverschrijdende als nationale bankgroepen), aandacht dienen te schenken aan het bedrijfsmodel en de bedrijfsstrategie van de instelling, waaronder de strategie die ertoe zou kunnen leiden dat bepaalde entiteiten zich, als gevolg van de groepsstrategie, op bepaalde gebieden, producten of markten concentreren. Dergelijke gevallen zullen grondig worden onderzocht door de respectieve toezichthouders en aan bod komen in de context van de ICAAP-SREP dialoog tussen de instellingen en hun toezichthouders, die, in voorkomend geval, ook plaatsvindt in het college.
13. Deze richtlijnen houden nauw verband met andere CEBS-richtlijnen en moeten dan ook samen worden gelezen met inzonderheid (i) de *Guidelines on the Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2* (Richtlijn 3)⁷; (ii) de *High-level principles for risk management*⁸; en (iii) de *Guidelines on the implementation of the revised large exposures regime*⁹. Gelet op het belang van stresstests bij de identificatie van concentraties, met name van de interrisicoconcentratie, geven de *CEBS Guidelines on stress testing*¹⁰ een nuttig inzicht in het opzetten van stresstestprogramma's.
14. De richtlijnen zijn onderverdeeld in vier grote rubrieken. Rubriek 1 bevat de definitie van het concentratierisico en de onderverdeling in intra- en interrisicoconcentraties (Rubriek 2). In Rubriek 3 worden de algemene beginselen van het concentratierisicobeheer beschreven, terwijl Rubriek 4 de aspecten van het concentratierisicobeheer behandelt die eigen zijn aan bepaalde risicogebieden (krediet-, markt-, operationeel en liquiditeitsrisico¹¹) en Rubriek 5 de basis verschaft voor het toezicht- en evaluatieproces door de toezichthouder (SREP). De Richtlijnen worden ook aangevuld met twee bijlagen met voorbeelden van concentratierisico's (Bijlage 1) en voorbeelden van indicatoren voor het concentratierisicobeheer (Bijlage 2).
15. In deze richtlijnen bespreekt het CEBS zowel kwalitatieve als kwantitatieve aspecten van het concentratierisicobeheer, en benadrukt het ook het evenredigheidsbeginsel. Dit betekent dat kleinere en minder complexe

⁷ Zie <http://www.c-eps.org/getdoc/00ec6db3-bb41-467c-acb9-8e271f617675/GL03.aspx>

⁸ Zie: <http://www.c-eps.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2010/Risk-management/HighLevelprinciplesonriskmanagement.aspx>

⁹ Zie http://www.c-eps.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2009/Large-exposures_all/Guidelines-on-Large-exposures_connected-clients-an.aspx

¹⁰ Zie http://www.c-eps.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2010/Stress-testing-guidelines/ST_Guidelines.aspx

¹¹ Bij de implementatie van de in deze rubriek vermelde beginselen moeten de nationale toezichthouders en instellingen zich ervan bewust zijn dat er nog steeds gesprekken worden gevoerd over de voorstellen tot wijziging van het liquiditeitsstelsel, die zullen worden doorgevoerd in de Richtlijn kapitaalvereisten IV. Het CEBS volgt de ontwikkelingen in de regelgeving van nabij, heeft deelgenomen aan de openbare consultatie over de voorstellen voor de Richtlijn kapitaalvereisten IV en zal de hier voorgestelde beginselen, zo nodig, amenderen als de wetsvoorstellen definitief zijn geworden.

instellingen zich meer op de kwalitatieve aspecten mogen richten, vooral wat interrisicoconcentraties betreft, terwijl van complexere instellingen wordt verwacht dat zij in hun interne meetmodellen op passende wijze rekening houden met zowel de intra- als interrisicoconcentratie.

16. Het evenredigheidsbeginsel is van toepassing op alle aspecten van deze richtlijnen, inclusief de gebruikte methodologieën voor de identificatie, de meting, de bewaking en het beheer van het concentratierisico. Ook bij de frequentie en de diepgang van de beoordeling door de toezichthouder moet rekening worden gehouden met de omvang, het systemische belang, de aard, de omvang en de complexiteit van de activiteiten van de betrokken instelling, rekening houdend met het feit dat het concentratierisico bij kleinere en minder complexe instellingen vaak hoofdzakelijk betrekking heeft op het kredietrisico. Als gevolg van hun bedrijfsmodellen kunnen bepaalde instellingen zich te sterk concentreren op bepaalde *business lines*, producten of geografische regio's – ook al zijn zij vaak specialisten en hebben zij de beste kennis van hun markten of niches. Deze instellingen moeten vooral voorzichtig omgaan met het concentratierisico, omdat zij er mogelijk gevoeliger voor zijn en meer met problemen zouden kunnen worden geconfronteerd op een specifieke markt of met een bepaald product. In elk geval dienen de toezichthouders zich een evenwichtig beeld te vormen over de mate van concentratie en het bedrijfsmodel van een instelling.
17. Het evenredigheidsbeginsel is ook van belang voor grensoverschrijdende groepen en bij de beoordeling van het concentratierisico vanuit het perspectief van zowel de groep als de afzonderlijke entiteit. Overeenkomstig het evenredigheidsbeginsel erkennen de toezichthouders dat er een zekere concentratie kan ontstaan op het niveau van een bedrijfsonderdeel of een afzonderlijke wettelijke entiteit als gevolg van het diversificatiebeleid van de groep. Dergelijke gebieden dienen grondig te worden onderzocht en besproken door de respectieve colleges van toezichthouders in het kader van hun gezamenlijke risicobeoordeling.

Implementatie van de richtlijnen

18. Het CEBS verwacht dat zijn leden deze richtlijnen vanaf 31 december 2010 zullen toepassen. Dit betekent dat de richtlijnen tegen die datum in nationale richtlijnen moeten zijn omgezet en, waar nodig, in de nationale handboeken/handleidingen voor de toezichthouders verwerkt, en in de toezichtspraktijken geïmplementeerd.
19. Het CEBS verwacht ook dat de instellingen vorderingen maken bij de implementatie van de richtlijnen na de omzetting ervan in de wetgeving alsook van de aanbevelingen/vereisten van de nationale toezichthoudende autoriteiten, en bij het opzetten van implementatieprogramma's die ervoor moeten zorgen dat de nieuwe richtlijnen tijdig worden nageleefd (bv. kloofanalyse, implementatieplannen, enz.).
20. Om ervoor te zorgen dat de praktijken worden geharmoniseerd in de lidstaten, zal het CEBS één jaar na de implementatiedatum een implementatieonderzoek uitvoeren. Dat onderzoek zal gericht zijn op de

omzetting van de richtlijnen in de nationale regelgeving en op de implementatie ervan in de toezichtspraktijken, alsook op de ter zake door de instellingen gemaakte vorderingen.

2. Definitie van concentratierisico

21. Voor de toepassing van deze richtlijnen stemt de definitie van concentratierisico overeen met de werkdefinitie van risicoconcentraties van het Joint Forum, i.e. de positie/posities die kan/kunnen ontstaan binnen of over verschillende risicocategorieën in een instelling, en die mogelijk kan/kunnen leiden tot (i) verliezen die groot genoeg zijn om een bedreiging te vormen voor de gezondheid van de instelling of voor haar vermogen om haar kernactiviteiten te blijven uitvoeren, of (ii) een wezenlijke verandering in haar risicoprofiel. In deze richtlijnen worden de volgende begrippen gebruikt om de twee verbanden tussen risicoconcentraties te beschrijven¹²:

- Intrarisicoconcentratie verwijst naar risicoconcentraties die kunnen ontstaan door interacties tussen verschillende risicoposities binnen één risicocategorie;
- Interrisicoconcentratie verwijst naar risicoconcentraties die kunnen ontstaan door interacties tussen verschillende risicoposities in verschillende risicocategorieën. De interacties tussen de verschillende risicoposities kunnen voortvloeien uit een gemeenschappelijke onderliggende risicofactor of uit elkaar beïnvloedende risicofactoren.

Interrisicoconcentraties kunnen ook ontstaan als de risicoposities op één entiteit of nauw verbonden groepen van risicoposities (bv. in een bedrijfstak of geografische regio) niet op dezelfde plaats (bv. posities in de handelsportefeuille en posities in de niet-handelsportefeuille) worden geboekt. Als een gemeenschappelijke factor ervoor zorgt dat risico's tegelijkertijd of na elkaar ontstaan, kan een verband tussen risicoposities dat als zwak werd beschouwd, in een stressperiode sterk blijken te zijn.

22. Een concentratierisico kan gevolgen hebben voor het kapitaal, de liquiditeit en de inkomsten van een instelling. Deze drie aspecten staan niet los van elkaar en moeten op passende wijze aan bod komen binnen het risicobeheerkader van de instellingen.

¹² Zie ook *Cross-sectoral review of group-wide identification and management of risk concentrations* van het Joint Forum (april 2008), <http://www.bis.org/publ/joint19.pdf>

23. Naast de concentraties binnen één risicotype en voor verschillende risicotypes samen, kan een instelling ook geconcentreerd zijn qua inkomstenstructuur. Een instelling die voor haar inkomsten bijvoorbeeld sterk afhankelijk is van één bedrijfssector en/of één geografische regio, kan sterker worden getroffen door sectorale of regionale economische cycli. Het is ook mogelijk dat de verschillende inkomstenbronnen niet onafhankelijk zijn van elkaar. Bij de beoordeling van het concentratierisico moet dan ook rekening worden gehouden met deze onderlinge afhankelijkheid.
24. Concentratie vergroot mogelijk de kwetsbaarheid voor specifieke cycli, maar toch kan specialisatie in een bepaalde sector of concentratie op een bepaalde regio de prestaties van een instelling ook verhogen, omdat de concentratie op specifieke sectoren, producten of regio's gespecialiseerde expertise kan opleveren. Bij de analyse van het concentratierisico van een onderneming moet dus een evenwichtig oordeel worden geveld.

3. Algemene overwegingen en beginselen van het concentratierisicobeheer

Richtlijn 1. Het algemeen raamwerk voor risicobeheer van een instelling moet duidelijk rekening houden met het concentratierisico en het beheer ervan.

25. De vereisten voor de algemene risicobeheerkaders zijn uitgewerkt in de *CEBS High-Level principles for risk management*¹³ en in het deel *Internal governance* van de *Guidelines on the Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2*¹⁴.
26. Van de instellingen wordt in het bijzonder verwacht dat zij het concentratierisico op passende wijze behandelen in hun governance- en risicobeheerkader, duidelijke verantwoordelijkheden toewijzen alsook beleidslijnen en procedures ontwikkelen voor de identificatie, de meting, het beheer, de bewaking en de rapportering van het concentratierisico.
27. De directie moet begrijpen en evalueren hoe het concentratierisico voortvloeit uit het algemene bedrijfsmodel van de instelling. Dit moet het resultaat zijn van passende bedrijfsstrategieën en beleidslijnen voor risicobeheer.
28. De instellingen moeten een praktische definitie van een materiële concentratie bepalen die aansluit bij hun risicotolerantie. De instellingen moeten bovendien de omvang bepalen van het concentratierisico dat voortvloeit uit de verschillende risicoposities die zij bereid zijn te accepteren (i.e. hun concentratierisicotolerantie bepalen), en daarbij rekening houden met onder andere hun bedrijfsmodel, grootte en geografische activiteit.

¹³ Zie: <http://www.c-eps.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2010/Risk-management/HighLevelprinciplesonriskmanagement.aspx>

¹⁴ Zie de *CEBS Guidelines on the Application of the supervisory review process under Pillar 2* (Richtlijn 03), Hoofdstuk 2.1 (zie <http://www.c-eps.org/getdoc/00ec6db3-bb41-467c-acb9-8e271f617675/GL03.aspx>)

29. Het concentratierisicobeleid moet op passende wijze zijn gedocumenteerd, waarbij wordt toegelicht hoe de intra- en interrisicoconcentraties afzonderlijk en op groepsniveau worden behandeld. Het raamwerk voor concentratierisicobeheer en de onderliggende beleidslijn(en) moeten op alle bedrijfsniveaus zijn ingebed in de risicobeheercultuur van de instelling. Het raamwerk moet regelmatig worden geëvalueerd, waarbij rekening wordt gehouden met de veranderingen in de bereidheid om risico's te nemen en in het ondernemingsklimaat.
30. Uitzonderingen op de beleidslijnen en de procedures moeten op passende wijze worden gedocumenteerd en gerapporteerd aan het relevante managementniveau. Van de instellingen wordt verwacht dat zij beschikken over procedures voor onafhankelijke controle (binnen de onderneming, zoals de risicofunctie) op overtredingen van de beleidslijnen en de procedures, waaronder de controle op en de rapportering over de limietoverschrijding. Er moet worden voorzien in passende escalatieprocedures en managementacties voor eventuele overtredingen van de beleidslijnen en de procedures, waaronder de limietoverschrijding.

Richtlijn 2. Om het concentratierisico op passende wijze te kunnen beheren, moeten de instellingen over een geïntegreerde benadering beschikken die alle aspecten van het concentratierisico binnen één risicocategorie en voor de risicocategorieën samen (intra- en interrisicoconcentratie) omvat.

31. De intrarisicoconcentraties moeten op passende wijze in beschouwing worden genomen, ofwel als afzonderlijke discipline, ofwel volledig geïntegreerd in het risicobeheer, met de identificatie, de meting, de bewaking, de rapportering en de governance van de onderliggende risicogebieden.

32. De interrisicoconcentraties die voortvloeien uit de onderlinge afhankelijkheid tussen de risicotypes, worden mogelijk niet volledig in aanmerking genomen als de risico's afzonderlijk worden geïdentificeerd en gemeten ("silo"-benadering) en vervolgens eenvoudigweg worden samengeteld (opgeteld), bijvoorbeeld door de "value-at-risk"-cijfers (VaR - risicowaarde) op te tellen. In dit geval worden de interrisicoconcentraties via afzonderlijke factoren die het risico van de verschillende bedrijfsactiviteiten veroorzaken, mogelijk niet in aanmerking genomen. De instellingen moeten over een raamwerk beschikken om dergelijke factoren te identificeren en te bepalen hoe zij de verschillende risicotypes kunnen beïnvloeden. De instellingen moeten ook nagaan welk effect risicobeperkende technieken hebben bij marktstress.
33. Bij de geïntegreerde benadering van het concentratierisicobeheer moeten de instellingen ook voldoende aandacht besteden aan feedbackeffecten, i.e. de indirecte effecten van veranderingen in het economische klimaat op de positie van een instelling. Er kan bijvoorbeeld een extra verlies ontstaan als een instelling bepaalde activa niet kan liquideren na een sterke waardedaling van die activa; in dergelijke omstandigheden kunnen interrisicoconcentraties aan het licht komen.

Richtlijn 3. De instellingen moeten over een raamwerk beschikken om intra- en interrisicoconcentraties te identificeren.

34. De factoren die aan de basis kunnen liggen van een concentratierisico, moeten worden geïdentificeerd. Het raamwerk voor de identificatie van risicoconcentraties moet bovendien voldoende uitgebreid zijn om alle belangrijke risicoconcentraties van de instelling te kunnen omvatten, waaronder de balans- en buitenbalansposities en de toegezegde en niet-toegezegde posities, en alle risicotypes, bedrijfsactiviteiten en bedrijfsentiteiten te kunnen bestrijken. Daaruit volgt dat een instelling over doeltreffende gegevensbeheersystemen moet beschikken om de concentraties te kunnen identificeren die uit de verschillende (soorten) posities voortvloeien. De instellingen moeten bepalen welke elementen van het concentratierisico nog onvoldoende worden aangepakt aan de hand van de bestaande modellen.

35. Omdat een instelling niet geïsoleerd werkt, zou zij rekening moeten houden met de economische ontwikkelingen die invloed hebben op de financiële markten en de marktdeelnemers en omgekeerd. Belangrijk om rekening mee te houden zijn de interacties binnen een systeem en de feedbackeffecten, en de mogelijke gevolgen van dergelijke effecten voor de instelling. Deze mogelijke interacties en feedbackeffecten moeten grondig worden geanalyseerd, zodat de instelling een toekomstgerichte benadering kan implementeren voor haar concentratierisicobeheer.
36. Een instelling moet voortdurend toezicht houden op de interactie die zich ontwikkelt tussen de markten en de economie, om mogelijke concentratierisico's (zowel op het niveau van de groep als voor elk risico afzonderlijk) alsook de onderliggende factoren daarvan zo gemakkelijker te kunnen identificeren en begrijpen. Dat toezicht moet verder gaan dan eerstelijns waarnemingen, omdat een instelling die alleen de veranderingen op de markt en de economische variabelen volgt, niet het nodige inzicht zal verwerven om een toekomstgerichte benadering te implementeren bij het concentratierisicobeheer.
37. Een stresstest in de vorm van een gevoeligheidsanalyse plus een stresstest van een complexer scenario vormen belangrijke hulpmiddelen bij de identificatie van een concentratierisico. De analyse moet worden uitgevoerd voor de instelling in haar geheel en niet alleen voor de *business unit* (of entiteit) of alleen gericht zijn op risicoconcentraties. De analyse kan daar wel een nuttige aanvulling op zijn¹⁵. Daarnaast kan een instelling, aan de hand van stresstests, de onderlinge afhankelijkheid tussen posities identificeren, die mogelijk enkel aan het licht komen in stressperiodes, waaronder complexe kettingreacties waarbij één risico leidt tot het ontstaan van een volgend risico (bv. een liquiditeitsrisico) en gebeurtenissen van de tweede, derde, ... orde.
38. Het gebruik van stresstests als methode om concentratierisico's te identificeren betekent niet noodzakelijk dat stresstests enkel moeten worden uitgevoerd in het kader van het concentratierisicobeheer. Hoewel een instelling informatie kan verzamelen over concentratierisico's door bepaalde specifieke gevoeligheidsanalyses uit te voeren die gericht zijn op het gedrag van bekende concentraties in een portefeuille of op één risicotypeniveau, kunnen holistische stresstests waarbij wordt gekeken naar de risico's die de instelling in haar geheel loopt (ondernemingsbrede stresstests), bijzonder nuttig zijn bij de identificatie van concentratierisico's.
39. Instellingen moeten de concentratierisico's identificeren als zij met nieuwe activiteiten willen starten, vooral als het daarbij om nieuwe producten en markten gaat.

¹⁵ Meer informatie over stresstests, waaronder stresstests voor concentratierisico's, is te vinden in de herziene *CEBS Guidelines on stress testing*, zie http://www.cebs.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2010/Stress-testing-guidelines/ST_Guidelines.aspx.

Richtlijn 4. De instellingen moeten over een raamwerk beschikken om intra- en interrisicoconcentraties te meten. Bij die meting moet op passende wijze rekening worden gehouden met de onderlinge afhankelijkheid tussen de posities.

40. Het raamwerk voor de metingen moet de instelling in staat stellen om de impact van risicoconcentraties op haar inkomsten/rendabiliteit, solvabiliteit, liquiditeitspositie en naleving van de wettelijke verplichtingen betrouwbaar en tijdig te evalueren en te kwantificeren. De frequentie van de metingen moet zijn afgestemd op de omvang en de complexiteit van de activiteiten van de instelling. Het raamwerk voor de metingen moet regelmatig opnieuw worden bekeken en aangepast zijn aan veranderingen in de externe omgeving en de mogelijke veranderingen in het risicoprofiel van de instelling, op basis van de huidige en geplande activiteiten.
41. Er kunnen diverse methodes of metingen nodig zijn om een goed beeld te krijgen van de verschillende dimensies van de risicopositie. Een scenario stresstest kan een bijzonder nuttig instrument zijn voor de ontwikkeling van een toekomstgerichte benadering, door visies op de mogelijke ontwikkelingen van de financiële markt en de economie te integreren in de risicometingsmethodes van de instelling en deze visies in risico's te vertalen. Als een oefening met een scenario stresstest wordt uitgevoerd buiten de standaard aggregatiemethodes, zou het een nuttig instrument kunnen zijn voor de beoordeling van de gebruikte standaardmethodes.
42. De directie moet zich bewust zijn van de belangrijkste beperkingen en onderliggende veronderstellingen van het meetkader. Bij de risicocontrole moet op passende wijze rekening worden gehouden met alle beperkingen en veronderstellingen van de modellen en hun kalibratie, in het bijzonder door stresstests uit te voeren.

Richtlijn 5. De instellingen moeten over doeltreffende systemen beschikken om het concentratierisico actief te controleren, te bewaken en te beperken. In voorkomend geval, moeten de instellingen gebruik maken van interne limieten, drempels of grenzen, of soortgelijke concepten.

43. De risicoposities moeten actief worden beheerd om het mogelijke ontstaan van ongewenste geconcentreerde posities binnen de portefeuilles te beperken. Dit actieve beheer kan echter zelf risico's met zich brengen die mogelijk moeilijk beheersbaar zijn (bv. liquiditeitsrisico van de activa). Ook de strategische en bedrijfsdoeleinden moeten continu worden geëvalueerd en bijgesteld om te voorkomen dat op lange termijn ongewenste risicoconcentraties ontstaan.
44. Een instelling moet "*top-down*" en voor de hele groep structuren opzetten om het concentratierisico te beperken (waaronder passende sublimieten voor *business units* of entiteiten en risicotypes) voor posities op tegenpartijen of op groepen van verbonden tegenpartijen, sectoren of industrieën, en posities in specifieke producten of markten.

45. De limietstructuren en -niveaus moeten de risicotolerantie van de instelling weerspiegelen en rekening houden met alle relevante onderlinge afhankelijkheden binnen en tussen de risicofactoren. De limietstructuren moeten zowel balans- als buitenbalansposities alsook de actief- en passiefstructuur op geconsolideerd niveau en op het niveau van de afzonderlijke entiteiten bestrijken. De limietstructuren moeten op passende wijze gedocumenteerd zijn en op alle relevante niveaus van de instelling bekend zijn.
46. De instellingen moeten hun portefeuilles en posities regelmatig analyseren en daarbij ook schattingen maken van de trends. Met de resultaten van die analyses moet rekening worden gehouden bij de ontwikkeling van processen en limieten, drempels of soortgelijke concepten en bij de toetsing van de doeltreffendheid daarvan voor het concentratierisicobeheer. Dergelijke analyses kunnen bijvoorbeeld (zonder exhaustief te zijn) de volgende elementen bevatten:
- de risico-omgeving in (een) bepaalde sector(en) gedetailleerder evalueren;
 - de economische prestaties van bestaande kredietnemers grondiger beoordelen;
 - de goedkeuringsniveaus voor activiteiten evalueren;
 - de risicobeperkende technieken, de waarde en de wettelijke afdwingbaarheid daarvan evalueren;
 - de uitbestede activiteiten en de met derden gesloten overeenkomsten (verkopers) evalueren;
 - de financieringsstrategie evalueren om een doeltreffende diversificatie van de financieringsbronnen en de looptijd van de financiering te behouden; en
 - de ondernemingsstrategie beoordelen.

47. Als zorgwekkende risicoconcentraties worden gevonden, moeten de instellingen passende risicobeperkende maatregelen nemen. Mogelijke acties zijn onder andere:
- de limieten of drempels voor risicoconcentraties verlagen;
 - de ondernemingsstrategie aanpassen om te grote concentraties te beperken;
 - de toewijzing van activa of de financiering diversifiëren;
 - de financieringsstructuur aanpassen;
 - bescherming verwerven van andere partijen (bv. kredietderivaten, zekerheden, garanties, subdeelnemingen);
 - bepaalde activa verkopen; en
 - de uitbestedingovereenkomsten aanpassen.
48. Wat het concentratierisico voor de financiering betreft, kunnen limieten worden vastgesteld:
- voor de financiering door de interbancaire markten;
 - met betrekking tot de maximale of minimale gemiddelde looptijd.
49. Bovendien kunnen andere limieten worden ingesteld voor de beperking van de liquiditeitsconcentraties, zoals:
- limieten voor looptijdverschillen, in het bijzonder limieten voor gecumuleerde liquiditeitstekorten; en
 - limieten voor de buitenbalansposities.
50. Andere nuttige instrumenten zijn indicatoren en *triggers* (interne liquiditeitsratio's), die, net als limieten, gericht zijn op bepaalde drempels, maar doorgaans op een meer behoudend niveau dan limieten. Deze instrumenten worden ingevoerd om te waarschuwen bij potentiële problemen en moeten leiden tot preventieve acties om limietoverschrijdingen te voorkomen.

51. De door de instellingen gebruikte risicobeperkende technieken moeten doeltreffend en beheersbaar zijn en volledig door de betrokken medewerkers worden begrepen. De instelling moet ervoor zorgen dat zij bij de beperking van een concentratierisico niet te zeer vertrouwt op specifieke risicobeperkende instrumenten, en daarbij de ene soort concentratie door een andere vervangt, maar rekening houdt met de aard en de kwaliteit van de risicobeperkende instrumenten.
52. De instellingen moeten erover waken dat zij niet gaan uitbreiden naar bedrijfsactiviteiten of producten waarvoor zij niet de noodzakelijke expertise bezitten, waarvoor hun structuur of bedrijfsmodel niet geschikt is, of die niet aansluiten bij hun bereidheid om risico's te nemen. De risicobeperkende strategie kan resulteren in een voorkeur voor bepaalde vormen van concentratie in plaats van diversificatie, bijvoorbeeld door zich te concentreren op activa van goede kwaliteit in plaats van te gaan diversifiëren (alleen maar om te diversifiëren) naar activa van lagere kwaliteit, waardoor het totale risicoprofiel toeneemt. Het moet duidelijk zijn dat een verlaging van het concentratierisico niet mag leiden tot een toename van het totale risicoprofiel van de onderliggende posities (portefeuille). De kwaliteit van de gediversifieerde posities moet, met andere woorden, even hoog of hoger zijn dan de oorspronkelijke posities.
53. De instellingen moeten passende systemen invoeren voor de rapportering over het concentratierisico. Deze systemen moeten ervoor zorgen dat aan het management en de directie tijdig, nauwkeurig en volledig passende informatie wordt verstrekt over het concentratierisiconiveau.
54. Een instelling moet over een raamwerk beschikken voor de betrouwbare, tijdige en volledige bewaking van en rapportering over risicoconcentraties, wat een efficiënte besluitvorming zal bevorderen. Dit raamwerk kan onderdeel zijn van een bestaand raamwerk voor bewaking en rapportering. De managementrapporten moeten kwalitatieve en, indien van toepassing, kwantitatieve informatie verstrekken over intra- en interrisicoconcentraties, alsook over materiële risicofactoren en de corrigerende acties die zijn ondernomen. De rapporten moeten de gepaste informatie bevatten zowel op geconsolideerd niveau als op solo-basis en de bestaande limietstructuur volgen, voor alle *business lines*, geografische regio's en juridische entiteiten.
55. De frequentie van de rapportering moet zijn gebaseerd op het materiële belang en de aard van de risicofactoren, vooral wat hun volatiliteit betreft. Er kunnen *ad-hoc* rapporten worden opgesteld in aanvulling op de regelmatige rapportering.
56. Een instelling moet over doeltreffende managementinformatiesystemen beschikken om erop toe te zien dat de uit verschillende (soorten) posities voortvloeiende concentraties de goedgekeurde limieten niet overschrijden. De resultaten van die limietbewaking (gebruik van limieten) moeten worden opgenomen in de managementrapporten en de operationele rapporten voor de gebruikers van limieten. De instellingen moeten over geschikte escalatieprocedures beschikken om alle limietoverschrijdingen te rectificeren.

Richtlijn 6. De instellingen moeten erop toezien dat op passende wijze rekening wordt gehouden met het concentratierisico in hun raamwerk voor het ICAAP en de kapitaalplanning. In voorkomend geval moeten zij met name evalueren hoeveel kapitaal zij voldoende achten gelet op de omvang van het concentratierisico in hun portefeuille.

57. Een instelling moet rekening houden met het concentratierisico bij de beoordeling van de kapitaaltoereikendheid volgens het ICAAP en kunnen aantonen dat haar interne kapitaalbeoordeling volledig is en afgestemd is op de aard van het door haar gelopen concentratierisico. Als een instelling aan de toezichthouders kan aantonen dat het concentratierisico (zowel intrarisico als interrisico) op passende wijze in het raamwerk voor kapitaalplanning is opgenomen, is het niet altijd nodig en, gelet op de door de instellingen gebruikte modellen, niet altijd mogelijk om expliciet kapitaal toe te wijzen aan het concentratierisico als afzonderlijke risicocategorie onder Pijler 2 (vermeld de kapitaalraming voor het concentratierisico op één enkele lijn). Bij de interne kapitaalraming moet een instelling echter steeds rekening houden met alle materiële risico's die zij loopt, waaronder de intra- en interrisicoconcentraties.
58. Een instelling moet rekening houden met de risicobeperking bij de beoordeling van haar totale blootstelling aan het concentratierisico. Bij de beoordeling van de risicobeperking kan een instelling een aantal relevante factoren in aanmerking nemen, waaronder de kwaliteit van het risicobeheer en van andere interne systemen en controlemechanismen, en het vermogen om doeltreffende acties te ondernemen om het concentratierisiconiveau bij te stellen.
59. Omdat de rol van het kapitaal binnen deze ruimere context moet worden beoordeeld, wetende dat het aan de verschillende factoren toegekende gewicht van instelling tot instelling zal variëren, is de verwachting dat hoe hoger het concentratieniveau is, hoe meer druk er op de instelling zal rusten om aan te tonen hoe zij de implicaties daarvan heeft ingeschat in termen van benodigd kapitaal.

4. Beheer van en toezicht op het concentratierisico binnen afzonderlijke risicogebieden

4.1 Kredietrisico¹⁶

60. De instellingen moeten een beknopte en praktische definitie opstellen van wat een kredietconcentratie vormt. De definitie moet de subtypes van

¹⁶ Zie ook de *CEBS Guidelines on the implementation of the revised large exposures regime* (zie http://www.c-eps.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2009/Large-exposures_all/Guidelines-on-Large-exposures_connected-clients-an.aspx). Opmerking: geen enkele reeks van uniforme regels kan alle aspecten van het totale risicoprofiel van een instelling bestrijken. De vereisten inzake grote posities van de Richtlijn kapitaalvereisten kunnen een nuttig uitgangspunt zijn, maar zijn in se mogelijk niet toereikend voor instellingen om hun eigen risicobeheersystemen voor het kredietconcentratierisico te kunnen definiëren.

kredietconcentraties omvatten, waaronder posities op dezelfde tegenpartijen, groepen van verbonden tegenpartijen en tegenpartijen van dezelfde economische sector of geografische regio, dan wel uit dezelfde activiteit of grondstof. Daarnaast moet de definitie ook ingaan op de toepassing van kredietrisicobeperkende technieken en met name op de risico's die verband houden met grote indirecte kredietposities (bv. op één uitgevende instelling van zekerheden)¹⁷.

Richtlijn 7. De instellingen moeten methodologieën en instrumenten toepassen om hun totale blootstelling aan kredietrisico's systematisch te identificeren met betrekking tot bepaalde cliënten, producten, bedrijfstakken of geografische locaties.

61. De infrastructuur die zij gebruiken om het totale kredietrisico te aggregeren en te consolideren en de kredietrisicolimieten te beheren, moet voldoende solide zijn om de complexiteit van de kredietportefeuille voor de hele onderneming weer te geven vanuit het perspectief van de debiteur en rangorde.

¹⁷ Zie ook Bijlage V bij de Richtlijn kapitaalvereisten en de *CEBS Guidelines on the implementation of the revised large exposures regime* (zie http://www.cebs.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2009/Large-exposures_all/Guidelines-on-Large-exposures_connected-clients-an.aspx) voor zover het om verbonden cliënten gaat.

62. Bijvoorbeeld, instellingen met posities die worden ondersteund door garanties (onvoorwaardelijk, gedeeltelijk of met een ondersteuningsbrief), of die gebruik maken van andere vormen van kredietverbetering (zoals een "monoline"-verzekering of CDS-bescherming) kunnen complexe verhoudingen hebben met andere debiteuren. De aanwezigheid van dergelijke relaties van verschillende rangorde kan het moeilijk maken om een lijst met alle kredietposities op te stellen, met name voor de geconsolideerde groep, en kan dus het identificatieproces van het kredietconcentratierisico in gevaar brengen.
63. Daarnaast kunnen kredietconcentratierisico's ontstaan als gevolg van de onderliggende structuur van complexe producten, zoals geëffectiseerde producten.
64. Er kunnen ook kredietconcentratierisico's ontstaan in zowel de bank- als de handelsportefeuille (of voortspruiten uit een combinatie van de twee), waarbij laatstgenoemd geval zich voordoet in termen van tegenpartijrisico en aanzienlijke blootstelling aan bepaalde soorten instrumenten die aan hetzelfde idiosyncratisch risico zijn blootgesteld.
65. Tot slot komt een onderlinge afhankelijkheid tussen crediteuren door gedeelde tegenpartijen, verbanden via toeleveringsketens, gedeelde eigendom, garantiegevers, enz., die verder kunnen gaan dan een sectoraal of geografisch verband, soms alleen tijdens stressperiodes aan het licht. Een stresstest kan daarom een nuttig hulpmiddel zijn om naar de omvang van mogelijk verborgen concentraties in de kredietportefeuille te peilen.

Richtlijn 8. De modellen en indicatoren die instellingen gebruiken om het kredietconcentratierisico te meten, moeten de aard van de onderlinge afhankelijkheid tussen de verschillende posities op passende wijze weergeven.

66. Het modelrisico kan aanzienlijk zijn bij de berekening van het kredietconcentratierisico aan de hand van modellen. Het type model is een fundamentele factor bij de bepaling van de onderlinge afhankelijkheid tussen kredietnemers. De structuur van de modellen kan wezenlijk verschillen (bv. gereduceerde vorm versus structurele modellen) of worden toegepast in verschillende opstellingen (bv. in de methode gebaseerd op het verlies versus de 'methode gebaseerd op de waardering tegen marktwaarde'). Aangezien het gekozen model grote invloed heeft op de beoordeling van het kredietconcentratierisico van een instelling, moeten de instellingen een goed inzicht hebben in de onderliggende veronderstellingen en technieken van hun modellen.
67. De instellingen moeten aantonen dat de gekozen modelstructuur bij de kenmerken van hun portefeuille en de afhankelijkheidsstructuur van hun kredietposities past. Niet alle modellen zijn even geschikt om rekening te houden met de verschillende soorten van onderlinge afhankelijkheid. Als een relevant kenmerk van een portefeuille niet wordt meegewogen, bestaat de kans dat de kredietconcentratierisico's te laag worden ingeschat.
68. Bijvoorbeeld, als de onderlinge afhankelijkheid voor *retail* posities of KMO-posities wordt berekend aan de hand van modellen en er geen marktgegevens beschikbaar zijn, vertrouwt een instelling vaak op gegevens die niet representatief zijn voor dergelijke posities. Bovendien kunnen de veronderstellingen, bv. voor de afhankelijkheidsstructuur tussen de kredietnemers, alleen 'plaatselijk' gelden of niet opgaan in ongunstige omstandigheden.
69. Een ander probleem is de mate waarin de steekproefperiode die wordt gebruikt om het model te kalibreren, slechte economische omstandigheden op passende wijze kan weergeven en degelijke ramingen oplevert. De instellingen zouden moeten aantonen hoe zij een passende behoudendheid incalculeren, met name in gevallen waarin de voor de raming gebruikte periode geen jaren van economische neergang bestrijkt.

70. Tot slot kunnen ook problemen opduiken bij de berekening van het [kredietconcentratierisico door de samenvoeging van (verschillende types) kredietposities op soortgelijke tegenpartijen voor alle *business units* van een instelling. Het risico kan voortvloeien uit verschillende activiteiten in verschillende delen van de organisatie, bijvoorbeeld de samenstelling van de leningsovereenkomst ("*loan origination*"), het tegenpartijkredietrisico door handelsactiviteiten, zekerhedenbeheer, en de toestaan van kredietlijnen.

4.2 Marktrisico

71. Een marktconcentratierisico kan ontstaan door blootstelling aan één risicofactor of door blootstelling aan meerdere, samenhangende risicofactoren. Het is niet altijd even duidelijk dat verschillende risicofactoren samenhangen omdat dit soms pas aan het licht komt in stresssituaties op de markt. De instellingen dienen alle relevante risicofactoren te identificeren en, in het bijzonder via stresstests en gevoeligheidsanalyses, inzicht te verwerven in de invloed die veranderingen in de correlaties en niet-lineaire effecten kunnen hebben op hun marktrisicoprofielen en op de waarde van hun portefeuilles. Er kunnen met name concentraties ontstaan door posities in de handelsportefeuille en in de niet-handelsportefeuille.

72. Vele instellingen gebruiken een VaR-model en de bijbehorende limieten om hun posities te bewaken die blootstaan aan marktrisico's. VaR-modellen kunnen werken met verbanden tussen risicofactoren zonder stress. Bij stress verandert de onderlinge afhankelijkheid echter en dreigen de voordelen van activadiversificatie in de handelsportefeuille te hoog ingeschat te worden. Daarnaast zijn de prijzen die worden gebruikt in de modellen niet altijd gebaseerd op de reële marktprijzen, maar berekend met waarderingstechnieken die uitgaan van waarneembare of niet-waarneembare marktveronderstellingen. In stressperiodes werken deze technieken slechts in beperkte mate en geven dan mogelijk niet het ware concentratierisico van een instrument weer. Er kan eveneens een concentratierisico ontstaan door acties van de andere marktpartijen. Ook het systeemrisico kan veel concentraties opleveren en die onderschat kunnen worden door de modellen.

73. De traditionele VaR-modellen bestrijken niet altijd alle marktrisicoconcentraties, meer bepaald de concentraties die ontstaan in stressperiodes. Het gevaar bestaat dat het VaR-model van een instelling de marktomstandigheden bij stress niet juist weergeeft zodat de concentraties niet correct worden geïdentificeerd. Zo kunnen nettoposities grote brutoposities verbergen die een hoog concentratierisico kunnen inhouden. Daarom moeten de meetmethodes die worden gebruikt om het concentratierisico te bewaken, in staat zijn te anticiperen en te detecteren waar zich geconcentreerde posities in een of meer risicofactoren vormen.

Richtlijn 9. De evaluatie van het concentratierisico door een instelling moet de mogelijke effecten omvatten van verschillende liquiditeitshorizons die in de loop van de tijd ook veranderen¹⁸.

74. Het marktliquiditeitsrisico is het risico dat een positie niet snel kan worden afgestoten of gecompenseerd zonder de marktprijs aanzienlijk te beïnvloeden, omdat de markt verstoord is of niet diep genoeg is.

75. Een instelling moet haar concentratierisico evalueren op basis van verschillende liquiditeitshorizons. Gezien de impact die de liquiditeit kan hebben op het concentratierisico, moeten de liquiditeitshorizons zorgvuldig worden geëvalueerd zowel in normale marktomstandigheden als in stressperiodes. Een instelling dient hier rekening mee te houden wanneer zij haar risicolimieten bepaalt.

4.3 Operationeel risico

76. Een concentratie van het operationeel risico (hierna "OPRC" genoemd) is een blootstelling aan hetzij één operationeel risico, hetzij een groep operationele risico's, die kan leiden tot verliezen die omvangrijk genoeg zijn om het algemene risicoprofiel van de instelling aan te tasten zodat haar financiële gezondheid of haar vermogen om de kernactiviteiten uit te oefenen wordt bedreigd. Het is niet altijd even duidelijk dat verschillende risicofactoren samenhangen aangezien dit soms pas aan het licht komt in stresssituaties.

¹⁸ Zie ook de bespreking van het liquiditeitsrisico in Rubriek 4.4.

77. Het concept OPRC is vrij nieuw zodat het inzicht dat de toezichthouders en de instellingen hebben in het concept en in de overeenkomsten met andere vormen van het concentratierisico, thans nog in een beginstadium verkeert.
78. Bijgevolg bevatten de onderstaande richtlijnen slechts een eerste reeks aanbevelingen over OPRC. Zij zijn zodanig opgesteld dat zij de dialoog en de uitwisseling van ervaring tussen toezichthouders en instellingen bevorderen¹⁹.

Richtlijn 10. De instellingen moeten een goed inzicht hebben in alle aspecten van OPRC met betrekking tot hun bedrijfsactiviteiten.

79. De instellingen moeten de belangrijkste oorzaken van OPRC identificeren in het kader van hun beheer van het operationeel risico en dienen een goed inzicht te hebben in de bestaande en mogelijke effecten.
80. De instellingen moeten rekening houden met alle oorzaken van OPRC. Daarbij moeten zij ervan uitgaan dat de oorzaken mogelijk verband houden met de kenmerken van hun activiteiten of van hun organisatiestructuur.
81. Instellingen die bijvoorbeeld veel grote betalingen en afrekeningen uitvoeren, die aan *high frequency trading* doen of die voor belangrijke aspecten (bv. IT-platforms/leveranciers, outsourcers, verzekeringen) afhankelijk zijn van één of van een beperkt aantal externe leveranciers/providers, zijn potentieel blootgesteld aan OPRC.
82. Voor andere mogelijke oorzaken van OPRC (bv. de beslissing om een 'agressieve' verkoopcampagne te lanceren die later verliezen oplevert omdat er geld moet worden terugbetaald aan klanten) is het misschien duidelijker dat zij negatieve consequenties kunnen hebben en een negatieve impact op het risicoprofiel van de instelling in haar geheel.
83. Veel *high frequency/medium impact* (HFMI) verlieslatende gebeurtenissen en *low frequency/high impact* (LFHI) verlieslatende gebeurtenissen zouden kunnen worden aangemerkt als OPRC-gebeurtenissen. Als er zich vaak verlieslatende gebeurtenissen met een matige impact voordoen zonder dat er corrigerend wordt opgetreden, kan de overleving van een instelling op lange termijn in gevaar komen, terwijl gebeurtenissen waarvan de kans dat zij voorkomen laag is, maar de impact hoog, een instelling direct in het faillissement kunnen storten.
84. Hoewel niet alle HFMI en LFHI verlieslatende gebeurtenissen verband houden met OPRC, is het van essentieel belang dat zij goed worden herkend en aangepakt om inzicht te krijgen in het operationeelrisicoprofiel binnen de instelling. HFMI en LFHI verlieslatende gebeurtenissen moeten worden beschouwd als factoren die het concentratierisico verhogen als zij een gemeenschappelijke oorzaak hebben (bv. falende controle of procedures).

¹⁹ Het CEBS is voornemens deze richtlijnen te herzien als er goede praktijken voor de identificatie, evaluatie en het beheer van de OPRC zijn geïdentificeerd binnen de bedrijfstak.

85. Vaak vloeien de HFMI en LFHI verlieslatende gebeurtenissen voort uit verliezen die meermaals optreden of verliezen met meerdere effecten²⁰. Aangezien dergelijke verliezen doorgaans leiden tot reacties van de organisatie en acties om het operationeel risico te beperken, moeten alle instellingen geschikte beginselen definiëren en specifieke criteria en voorbeelden creëren om verliezen die meermaals voorkomen en verliezen met meerdere effecten binnen de instelling en organisatiestructuur juist te identificeren, classificeren en behandelen.

Richtlijn 11. De instellingen moeten geschikte instrumenten gebruiken om hun blootstelling aan OPRC te evalueren.

86. Alle instellingen moeten rekening houden met mogelijke risicoconcentraties als zij hun blootstelling aan het operationeel risico evalueren. De evaluatie-instrumenten moeten zijn afgestemd op de omvang en complexiteit van de instelling en op het type methode dat wordt gebruikt om het kapitaalvereiste voor het operationeel risico te berekenen.

87. Vooral als de frequentiepatronen en de gegevens over de ernst van de verliezen (intern en/of extern) worden geanalyseerd, kunnen de belangrijkste factoren en effecten van een OPRC aan het licht komen.

²⁰ In paragraaf 526 en 527 van de CEBS Guidelines on the implementation, validation and assessment of Advanced Measurement (AMA) and Internal Ratings Based (IRB) Approaches (Richtlijn 10) worden 'verliezen die meermaals voorkomen' en 'verliezen met meerdere effecten' gedefinieerd als respectievelijk een groep van opeenvolgende verliezen die optreden in verschillende tijdsperioden maar verband houden met dezelfde operationeelrisicogebeurtenis, en een groep van samenhangende verliezen die gevolgen hebben voor verschillende eenheden of bedrijfsonderdelen, businessunits, enz. maar verband houden met dezelfde oorspronkelijke gebeurtenis. Paragraaf 530 stelt dat de samenhangende verliezen moeten worden samengevoegd tot één cumulatief verlies alvorens de AMA-instellingen ze mogen gebruiken voor de berekening van het kapitaal.

88. 'Near misses' en ook 'operational risk gains' van operationeel risico²¹ enerzijds, en een scenarioanalyse of soortgelijke processen met deskundige meningen anderzijds, kunnen een meer op de toekomst gericht perspectief bieden op de blootstelling aan OPRC die inherent is aan de huidige omgeving of verband houdt met nieuwe soorten activiteiten, veranderingen in de structuur van de instellingen of recente beslissingen van het management enz.
89. *Operational risk managers* en internecontrolefuncties dienen, waar dat van toepassing is, te worden betrokken bij de evaluatie van de blootstelling van de instelling aan OPRC. Bij die evaluatie moet ook informatie over de verliezen worden ingezameld.
90. Degelijke interne procedures en systemen alsook voldoende mankracht zijn van essentieel belang om onnodige risicoconcentraties te vermijden. Banken zijn echter doorgaans in zekere mate blootgesteld aan OPRC en daarom is een geschikt internecontrolesysteem van kapitaal belang om die risico's te beperken.
91. De Richtlijn Kapitaalvereisten bepaalt dat de instellingen moeten beschikken over noodplannen en continuïteitsplannen om zonder onderbreking te kunnen werken en verliezen door ernstige onderbrekingen van hun activiteiten te kunnen beperken²². Deze plannen zijn cruciaal voor het concentratierisicobeheer, vooral met betrekking tot gebeurtenissen waarvan de kans laag is dat zij voorkomen, maar die gepaard gaan met ernstige verliezen door de onderbreking van de bedrijfsactiviteiten.
92. OPRC kan ook in de hand worden gehouden met behulp van risicobeperkende technieken, zoals het invoeren van verzekeringsprogramma's om verliezen te dekken die worden veroorzaakt door bijvoorbeeld fraude, een agressieve verkoopcampagne of het onvermogen van externe leveranciers om hun diensten te verlenen.

21 Zoals vermeld in Richtlijn 10, paragraaf 524, 525 en 526, en herhaald in de CEBS Guidelines on Scope of operational risk and operational risk losses (Richtlijn 20), voetnoten 13 en 14, kunnen de begrippen 'near miss event' en 'gain event' van operationeel risico worden gebruikt om respectievelijk een operationeelrisicogebeurtenis die niet leidt tot een verlies en een operationeelrisicogebeurtenis die een winst oplevert, te identificeren.

22 Zie Bijlage V van de Richtlijn Kapitaalvereisten.

93. Het gebruik van risicobeperkende technieken kan op zijn beurt weer andere risicotypes creëren (bv. een kredietrisico), waardoor de algemene risicobeperking minder doeltreffend is (bv. een juridisch risico of een bijkomend operationeel risico). Dit kan ook worden beschouwd als een secundaire OPRC. Een dergelijk concentratierisico kan ontstaan als een bank haar risico's of risicoconcentraties verzekert bij slechts één verzekeringsonderneming die onvoldoende capaciteit heeft om alle verschillende operationele risico's die de bank overdraagt te dekken of geen medeverzekeraars en herverzekeraars kan vinden om deze risico's mee te delen.
94. Als een instelling risicobeperkende technieken gebruikt voor OPRC, moet zij rekening houden met het resterende risico dat zij mogelijk loopt, en nagaan of er bijkomende risico's zijn ontstaan, met inbegrip van OPRC zelf, door de gebruikte instrumenten om het risico te beperken.

4.4 Liquiditeitsrisico²³

95. Concentratierisico's kunnen een belangrijke oorzaak van het liquiditeitsrisico vormen aangezien zowel concentraties bij de activa als bij de passiva kunnen leiden tot liquiditeitsproblemen. Een concentratie bij de activa kan het vermogen verstoren dat een instelling heeft om liquide middelen te genereren in tijden van illiquiditeit of van beperkte liquiditeit op de markt²⁴ voor bepaalde klassen van activa. Er is sprake van een concentratie bij de passiva (of een financieringsconcentratie) als de instelling door haar financieringsstructuur kwetsbaar is en door één gebeurtenis of één factor aan het wankelen gebracht kan worden, bv. als er opeens grote bedragen worden teruggetrokken of als er onvoldoende nieuwe financiering kan worden verkregen. Het bedrag dat een financieringsconcentratie weergeeft, is een bedrag dat, als het zou worden teruggetrokken, alleen of tegelijk met soortgelijke of samenhangende financieringsmiddelen, de instelling ertoe zou dwingen haar dagelijkse financieringsstrategie drastisch te wijzigen.
96. De afgelopen jaren gaat het toenemende gebruik van complexe financiële instrumenten en de globalisering van de financiële markten gepaard met een verschuiving van depositofinanciering naar marktfinanciering. Omdat de instellingen steeds meer gebruik maken van marktfinanciering, vormen de marktprijzen en de kredietvolatiliteit een groter risico. De uitbreiding van de interbancaire marktactiviteiten brengt bovendien een risico op besmetting met zich mee.

²³ Deze rubriek moet worden gelezen in samenhang met het *Technical advice on liquidity risk management* van het CEBS (tweede deel), september 2008, http://www.c-ebs.org/getdoc/bcadd664-d06b-42bb-b6d5-67c8ff48d11d/20081809CEBS_2008_147_%28Advice-on-liquidity_2nd-par.aspx; de *Liquidity Identity Card*, juni 2008, <http://www.c-ebs.org/getdoc/9d01b79a-04ea-44e3-85d2-3f8e7a9d4e20/Liquidity-Identity-Card.aspx>; en de *CEBS Guidelines on liquidity buffers and survival period* (zie <http://www.c-ebs.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2009/Liquidity-Buffers/Guidelines-on-Liquidity-Buffers.aspx>)

Bij de implementatie van de beginselen waarvan sprake in deze rubriek moeten de nationale toezichthouders en de instellingen zich ervan bewust zijn dat er nog steeds gesprekken worden gevoerd over de voorstellen tot wijziging van het liquiditeitsstelsel die zullen worden doorgevoerd in de Richtlijn Kapitaalvereisten IV. Het CEBS volgt de ontwikkelingen in de regelgeving van nabij, heeft deelgenomen aan de openbare consultatie over de voorstellen voor de Richtlijn Kapitaalvereisten IV en zal de hier voorgestelde beginselen, zo nodig, amenderen als de wetsvoorstellen definitief zijn geworden.

²⁴ Zie Rubriek 4.2.

Richtlijn 12. Om de belangrijkste liquiditeitsrisicoconcentraties te kunnen identificeren, moeten de instellingen een goed inzicht hebben in hun financierings- en activastructuur en moeten zij zich volledig bewust zijn van alle onderliggende factoren die in de loop van de tijd een invloed kunnen hebben. Een instelling moet zich indien nodig, afhankelijk van het bedrijfsmodel, bewust zijn van de kwetsbaarheid die voortvloeit uit de financierings- en activastructuur, bv. het percentage particuliere financiering en marktfinanciering aan de passivazijde of grote concentraties afzonderlijke effecten in hun buffer liquide middelen. Die kwetsbaarheid moet worden vermeden. Voor zover dat relevant is, moeten bij het identificeren van liquiditeitsrisicoconcentraties ook de specifieke geografische factoren worden geanalyseerd. Ten slotte moet er bij de identificatie van de liquiditeitsrisicoconcentraties rekening worden gehouden met buitenbalansverplichtingen.

97. Bij de identificatie van liquiditeitsrisicoconcentraties moeten zowel het marktliquiditeitsrisico als het financieringsliquiditeitsrisico in overweging worden genomen, alsook de mogelijke interactie tussen deze beide risico's. De instellingen moeten hun voorraad liquide middelen zo beheren dat zij in stressperiodes zoveel mogelijk beschikbaar blijven. De instellingen moeten grote concentraties in de minder liquide activaklassen vermijden om een stabiele financiering op lange termijn te garanderen. Bij een dalende conjunctuur zou het vermogen van de instelling om liquide middelen te genereren anders ernstig kunnen worden geschaad.
98. Grote concentraties in marktfinanciering leiden doorgaans tot grotere liquiditeitsrisico's omdat de institutionele financiers kredietgevoeliger zijn en eerder reageren op geruchten over financiële problemen bij een instelling dan particulieren. Interbancaire financiering gaat gepaard met een besmettingsrisico en kan een onstabiel financieringsmiddel zijn, vooral ten tijde van een crisis, als er geen vertrouwen is en de instellingen minder bereid zijn om aan elkaar te lenen. Bij de beoordeling hoe groot de waarschijnlijkheid is dat de geconcentreerde financieringsbron wordt teruggetrokken, moet rekening worden gehouden met gedragsfactoren en contractuele verplichtingen.
99. Instellingen die actief zijn in verschillende landen en valuta's, moeten toegang hebben tot verschillende soorten liquide middelen in elke valuta waarin de instelling belangrijke posities heeft, omdat kredietinstellingen niet altijd gemakkelijk liquide middelen van de ene in de andere valuta kunnen omruilen.

100. Er kunnen wetten of reglementen zijn die de vrije stroom van activa tussen rechtsgebieden aan banden leggen (bv. belastingkwesties, afscherming door middel van reglementering), zodat groepen niet altijd activa kunnen inzetten waar zij het meest nodig zijn. De instellingen moeten in staat zijn liquiditeitsconcentraties binnen de bank (tussen de hoofdzetel en de buitenlandse vestigingen) en in de groep (tussen het moederbedrijf en de dochterondernemingen of tussen de verschillende dochterondernemingen) te identificeren.

101. Een andere belangrijke factor die de liquiditeitsrisicoconcentratie beïnvloedt, is de eventuele liquiditeit buiten de balans. De behoefte aan liquide middelen buiten de balans kan voortvloeien uit contractuele en niet-contractuele verplichtingen. Contractuele verplichtingen buiten de balans zijn bijvoorbeeld verplichtingen voor het verstrekken van financiering, garanties of voor het uitvoeren van gelimiteerde orders binnen overeengekomen kredietlijnen, enz. De convenanten van effectiseringscontracten moeten worden bestudeerd op clausules – bv. over *performance of downgrade triggers* – die verplichtingen opleggen om zekerheden uit te geven of om de liquiditeit te ondersteunen. De noodzaak om bijvoorbeeld *special purpose vehicles* te ondersteunen om een goede reputatie, een marktaandeel of een zakenrelatie te behouden, kan onverwacht komen, vooral in een periode waarin de instelling al onder druk staat. Dit kan de liquiditeitspositie van de instelling ernstig bedreigen. De mogelijke behoefte aan liquiditeit om te kunnen voldoen aan dergelijke buitenbalans verplichtingen moet geregeld worden beoordeeld. De vroege terugbetaling van schuldinstrumenten (instrumenten die opvorderbaar zijn of met *trigger* clausules) moet ook in overweging worden genomen.

Richtlijn 13. Bij het identificeren van hun risico inzake financieringsconcentratie moeten de instellingen hun financieringsbronnen actief bewaken. Er moet een uitgebreide analyse worden gemaakt van alle factoren die ertoe kunnen leiden dat er opeens grote bedragen worden teruggetrokken of dat de instelling minder gemakkelijk financiering kan krijgen (bv. in de vorm van "opgesloten" activa - *asset encumbrance* -).

102. Er zijn geen vaste grenzen of limieten die de financieringsconcentratie definiëren. Die is afhankelijk van de instelling en de structuur van haar balans. Een financieringsconcentratie kan bijvoorbeeld zijn:

i) een concentratie op één bepaalde markt/in één bepaald instrument:

- de interbancaire markt;
- financiering via uitgiften (handelspapieren, middellange obligaties, hybride obligaties, achtergestelde obligaties enz.);
- andere *wholesale* financiering (deposito's van institutionele beleggers en grote ondernemingen); en

- gestructureerde instrumenten (valutaswaps, door activa gedekte handelspapieren of "ABCP", *covered bonds*), zowel wat de betrouwbaarheid als het risico door bijstortingsverplichtingen en opeisbare verplichtingen betreft.

ii) concentraties in geëffectiseerde financieringsbronnen:

- financieringsovereenkomsten op basis van effecten, zoals lenen/ontlenen van effecten, *repo's* en *reverse repo's*, en andere specifieke activa die worden gebruikt bij deze transacties;
- door activa gedekte handelspapieren (*ABCP*);
- effectiseren van leningen (kredietkaarten, hypotheekleningen, auto's enz.);
- bepaalde types gedekte obligaties; en
- afhankelijkheid van transacties op de vrije markt.

iii) concentraties bij een paar liquiditeitsverschaffers die voortvloeien uit een concentratie op het vlak van het tegenpartijrisico. Deze afhankelijkheid van een of meer liquiditeitsverschaffers kan zelfs voorkomen als de instelling op verschillende markten actief is of verschillende instrumenten gebruikt. Zonder specifieke analyse van het concentratierisico is de concentratie op een paar liquiditeitsverschaffers wellicht minder zichtbaar en moeilijk te identificeren. Deze concentraties kunnen het resultaat zijn van:

- *wholesale* klanten (deposito's van de institutionele investeerders en grote ondernemingen);
- financiering door de financiële groep waartoe de instelling behoort;
- grote afzonderlijke depositogeveren of tegenpartijen;
- tegenpartijen die verbonden zijn; en
- concentraties van financieringsbronnen in een regio of valuta.

iv) looptijdconcentraties, zoals een te sterke afhankelijkheid van kortetermijnfinanciering ten opzichte van langetermijnleningen. Hoewel looptijdtransformatie erkend is als een integraal onderdeel van de bancaire activiteiten, kan er een liquiditeitsprobleem ontstaan als een instelling zijn kortetermijnverplichtingen niet kan doorschuiven. Een ander type looptijdconcentratie komt voor als de bank door vergelijkbare looptijden van verschillende financieringsbronnen (zoals de uitschrijving van leningen) een groot aantal of een groot bedrag aan schuldeninstrumenten in korte tijd moet uitgeven, wat problemen oplevert voor de marktabsorptie.

Richtlijn 14. De kwalitatieve evaluatie van liquiditeitsrisicoconcentraties moet worden aangevuld met kwantitatieve indicatoren om de hoogte van de liquiditeitsrisicoconcentratie te bepalen.

103. Een voorbeeld van een dergelijke indicator is de verhouding *wholesale* financiering tot de totale verplichtingen. Deze indicator meet de mate waarin een instelling afhankelijk is van meer veranderlijke en kwetsbare bronnen van marktfinanciering. In dit voorbeeld kan *wholesale* financiering worden gedefinieerd als de financiering door deposito's die afkomstig zijn van institutionele investeerders en grote ondernemingen. Een ander voorbeeld is de verhouding tussen de vijf grootste depositogever en de totale deposito's.

Richtlijn 15. De instellingen moeten rekening houden met liquiditeitsrisicoconcentraties als zij noodplannen ontwikkelen.

104. Als de instelling een noodplan opstelt voor de financiering, kan zij het volgende in overweging nemen:

- *early warnings* indicatoren die een vroege waarschuwing geven als de liquiditeitsrisicoconcentratie stijgt en de maatregelen die moeten worden getroffen als er een crisissituatie of concentratiestress ontstaat; en
- een toename van de concentratie door de implementatie van noodmaatregelen moet zorgvuldig worden bewaakt en zo snel mogelijk gecorrigeerd.

105. Tot deze *early warnings* behoren indicatoren die de overschrijding van een concentratielimiet bewaken, zoals hierboven vermeld (bv. per emittent, sector, liquiditeitsfaciliteiten of kwaliteit van de activa).

106. Tot de strategieën die moeten worden geïmplementeerd om een crisis/stresssituatie het hoofd te bieden als er een of meer vroege waarschuwingen zijn gegeven in verband met een concentratie, behoren die maatregelen die erop gericht zijn een stabiele diversificatie te behouden.

5. Evaluatie door de toezichthouder

107. De evaluatie van het concentratierisico van de instellingen en het beheer van dit risico, met inbegrip van het beleid inzake beperkende acties, maakt

deel uit van de algemene beoordeling van het risicoprofiel van een instelling en van de naleving van de Richtlijn Kapitaalvereisten en andere wettelijke eisen door de instelling. De toezichthouders erkennen dat bepaalde aspecten van het concentratierisico, vooral de intrarisicoconcentratie, kunnen zijn ingebed in het beheer van de specifieke risicogebieden (kredietrisico, marktrisico, etc.), en zullen derhalve een flexibele benadering hanteren waarin het evenredigheidsbeginsel en de relevantie voor de afzonderlijke instellingen een rol spelen.

108. Als een instelling meer in het bijzonder aan de toezichthouder kan aantonen dat het bestaande beleid voor risicobeheer, ontwikkeld voor specifieke risicogebieden, de intrarisicoconcentraties op dat specifieke risicogebied doeltreffend bestrijkt, moeten de toezichthouders in hun evaluatie niet van de instelling verwachten dat zij parallelle regelingen ontwikkelt alleen voor het beheer van de intrarisicoconcentratie.

109. Bij de beoordeling van het concentratierisico van een instelling (zowel in de context van een grensoverschrijdende bankgroep als van een binnenlandse bankgroep) moeten de toezichthouders aandacht schenken aan het bedrijfsmodel en de strategieën van de instelling, waaronder de strategieën die ertoe zouden kunnen leiden dat bepaalde entiteiten worden geconcentreerd in bepaalde gebieden, producten of markten als gevolg van de groepsstrategie. Dergelijke gevallen zullen grondig worden onderzocht door de respectieve toezichthouders en worden behandeld in de context van de ICAAP-SREP dialoog tussen de instelling en haar toezichthouders. Deze dialoog vindt in voorkomend geval ook plaats in het kader van het college.

Richtlijn 16. De toezichthouders moeten evalueren of het concentratierisico doeltreffend is opgenomen in het raamwerk voor risicobeheer van de instelling. De evaluatie door de toezichthouder moet de kwantitatieve, kwalitatieve en organisatorische aspecten van het concentratierisicobeheer omvatten.

110. Als onderdeel van de evaluatie moeten de toezichthouders nagaan of de instellingen deze richtlijnen naleven. Zij moeten ook evalueren in welke mate het concentratierisicobeheer is ingebed in het raamwerk van de instelling voor risicobeheer en of de instelling alle mogelijke gebieden waar risicoconcentraties kunnen ontstaan in overweging heeft genomen.

111. De toezichthouders moeten overwegen om kwantitatieve indicatoren te gebruiken in hun risicoanalysesystemen (RAS) om het concentratierisico binnen de instellingen te bepalen. De toezichthouders kunnen deze indicatoren ontwikkelen op basis van de reeks limieten, drempels en soortgelijke concepten die de instelling intern heeft bepaald. Zij kunnen ook hun eigen modellen en instrumenten ontwikkelen, zoals indicatoren die zijn gebaseerd op de bestaande rapportering van de instellingen.

112. Deze indicatoren moeten worden gebruikt binnen het RAS van de toezichthouder om vergelijkingen tussen instellingen uit te voeren en uitschieters te identificeren. De toezichthouders moeten erkennen dat eenvoudige indicatoren voor het concentratierisico, ontwikkeld op basis van

de informatie uit rapportering, tekortkomingen hebben (ze bestrijken bijvoorbeeld niet alle onderlinge afhankelijkheden tussen risico's). Daarom moeten deze metingen, ten minste voor de grootste en meest complexe instellingen, alleen worden beschouwd als een aanvulling waaruit niet het volledige risicoprofiel van instelling blijkt. Deze metingen mogen in geen geval worden opgevat als vervanging voor de interne evaluatie van een instelling zelf.

113. Wat de interrisicoconcentraties betreft zijn de toezichthouders zich ervan bewust dat de methodologische benaderingen om de interrisicoconcentratie te meten in de banksector nog in ontwikkeling zijn en verwachten zij dat er in de loop van de tijd modellen zullen ontstaan met een holistische benadering. De toezichthouders erkennen dat het modelleren van de interrisicoconcentratie complex is en moeilijk kwantitatief te evalueren valt. Daarom zullen de toezichthouders bij hun evaluatie de geldigheid van een groot aantal benaderingswijzen onderzoeken, zoals stresstests en scenarioanalyses, waar nodig voorzien van degelijke commentaar en modellering.
114. De toezichthouders moeten erkennen dat de evaluatie en het beheer van het concentratierisico niet alleen berust op kwantitatieve modelleertechnieken, maar ook op kwalitatieve factoren, zoals de expertise van mensen met betrekking tot de identificatie en het beheer van risico's in afzonderlijke sectoren, markten en financiële instrumenten, en de kwaliteit van het risicobeheer, zoals expertise en lokale kennis, marktinformatie enz. Deze factoren zijn vaak relevant voor instellingen waarin de concentraties voortvloeien uit hun bedrijfsmodellen en strategieën. Alle relevante informatie moet worden meegewogen bij het uitvoeren van de evaluatie.

115. Een van de belangrijkste aspecten van de evaluatie van het concentratierisicobeheer door de toezichthouder is de continue dialoog met de instelling op alle niveaus, zowel de technische als de beheerniveaus. In hun evaluatie gebruiken de toezichthouders alle bronnen van informatie over het concentratierisicobeheer door de instelling, met inbegrip van de interne evaluaties en validatie, en beoordelingen uitgevoerd door interne audit of soortgelijke functies. Het is belangrijk dat de toezichthouders ook in dialoog treden met de managementorganen en het senior management van de instellingen inzake de algemene diversificatiestrategieën, die implicaties kunnen hebben voor de hoogte van het concentratierisico in bepaalde bedrijfsactiviteiten en/of entiteiten.

116. De toezichthouders moeten de betrouwbaarheid van de voorgestelde of geïmplementeerde risicobeperkende maatregelen beoordelen, waaronder de doeltreffendheid daarvan in stressperiodes of bij illiquide markten en de manier waarop mogelijke tekortkomingen worden gecorrigeerd.

Richtlijn 17. Als de evaluatie door de toezichthouders materiële tekortkomingen aan het licht brengt, moeten de toezichthouders, als zij dat noodzakelijk achten, overgaan tot geschikte acties en/of maatregelen, zoals bepaald in artikel 136 van de Richtlijn Kapitaalvereisten.

117. Deze acties kunnen inhouden dat een instelling wordt verzocht om aanvullende corrigerende acties te ondernemen, zoals het heroverwegen van haar strategie of het ondernemen van beheeracties in de toekomst om het concentratierisico te beperken.

118. Bijvoorbeeld, als de limietstructuur niet overeenkomt met de gekozen risicotolerantie en er geen andere maatregelen bestaan om het concentratierisico te beperken, zou de toezichthouder tijdens overleg met de instelling kunnen vragen om de limietstructuur en de risicobeperkende maatregelen in overeenstemming te brengen met de risicotolerantie (d.w.z. de limieten te wijzigen).

Richtlijn 18. De toezichthouders moeten nagaan of de instellingen behoorlijk gekapitaliseerd zijn en voldoende liquiditeitsbuffers afgestemd op hun concentratierisicoprofiel, en zich daarbij richten op de buffers (liquide middelen en kapitaal) met betrekking tot het niet-beperkte deel van een concentratierisico.

119. De toezichthouder moet de waarborg bieden dat de instelling over voldoende eigen vermogen en een passende liquiditeitsbuffer beschikt met betrekking tot het concentratierisico. In dit opzicht moet in het bijzonder aandacht worden geschonken aan de concentraties die inherent zijn aan de bedrijfsstrategie.
120. Terwijl wordt erkend dat de rol van de kapitaalbehoeften moet worden geëvalueerd binnen de bredere context, verwachten de toezichthouders in het algemeen dat hoe sterker de concentratie is, hoe beter de instellingen moeten kunnen aantonen hoe zij anticiperen op de implicaties daarvan in termen van kapitaal.
121. Als het kapitaal van een instelling onvoldoende is gezien de aard en hoogte van de concentratierisico's waaraan zij is of kan worden blootgesteld, moet de toezichthouder gepaste acties ondernemen om de blootstelling aan risico te beperken. Daarbij kan de toezichthouder de instelling ertoe verplichten extra eigen vermogen aan te houden, zoals beschreven in artikel 136 van de Richtlijn Kapitaalvereisten.
122. Ten slotte kan de toezichthouder de instelling dwingen om meer vermogen aan te houden dan het minimumniveau als zij niet tot zijn tevredenheid heeft aangetoond dat zij beschikt over geschikte en doeltreffende interne procedures voor de identificatie, meting, bewaking en beperking van concentratierisico's.
123. De toezichthouders erkennen dat het eigen vermogen niet altijd de beste manier is om het liquiditeitsrisico te beperken. Het kapitaal kan er echter toe bijdragen dat de instelling beschermd is tegen de mogelijkheid dat zij activa uit de liquiditeitsbuffer moet liquideren tegen dumprijzen, een waarschijnlijk scenario als de banksector in crisis verkeert. De samenstelling van de liquiditeitsbuffer van de instellingen moet goed bevonden worden door de toezichthouders die ze toetst aan de *CEBS Guidelines on liquidity buffers and survival periods*²⁵.

²⁵ Zie: <http://www.c-eps.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2009/Liquidity-Buffers/Guidelines-on-Liquidity-Buffers.aspx>

Richtlijn 19. De toezichthouders moeten evalueren of er voldoende rekening is gehouden met het concentratierisico in de programma's voor ondernemingsbrede stresstests.

124. De toezichthouders moeten evalueren in hoeverre er rekening is gehouden met het concentratierisico in de programma's voor ondernemingsbrede stresstests²⁶. Daarnaast kunnen de toezichthouders extra stresstests uitvoeren of de instellingen daartoe verzoeken.

Richtlijn 20. Als de instelling grensoverschrijdende activiteiten heeft, moeten de consoliderende toezichthouder van het land van herkomst ("*Home*") en de toezichthouder van het land van ontvangst ("*Host*") samen overleggen over de coördinatie van het toezicht, alsook om te garanderen dat er voldoende rekening wordt gehouden met het concentratierisico binnen het raamwerk voor risicobeheer van de instelling. De resultaten van de beoordeling van de omvang van het concentratierisico en het beheer daarvan moeten in aanmerking worden genomen bij de risicoanalyse van de instelling en besproken worden in het betreffende college van toezichthouders.

125. Overeenkomstig de beginselen voor samenwerking tussen de toezichthouder van het land van herkomst en de toezichthouders van het land van ontvangst, als uitgewerkt in de CEBS-richtlijnen voor het operationeel functioneren van de colleges²⁷, spelen de colleges van toezichthouders een essentiële rol bij de coördinatie van het toezicht, met inbegrip van de evaluatie van het concentratierisicobeheer. Binnen de colleges van toezichthouders moeten de nationale en gasttoezichthouders het concentratierisicobeheer beoordelen teneinde te waarborgen dat alle relevante concentraties voldoende in aanmerking worden genomen, begrepen worden en gecorrigeerd worden in het kader van het raamwerk voor het risicobeheer op geconsolideerd niveau en op het niveau van de afzonderlijke entiteiten. De resultaten van de evaluatie van het concentratierisico en het beheer ervan moeten worden opgenomen in de risicobeoordeling van de groep en haar entiteiten.

²⁶ Meer informatie over stresstests, waaronder stresstests voor concentratierisico's, is te vinden in de herziene *CEBS Guidelines on stress testing*, zie http://www.c-eps.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2010/Stress-testing-guidelines/ST_Guidelines.aspx.

²⁷ Zie: <http://www.c-eps.org/documents/Publications/Standards---Guidelines/2010/Colleges/CollegeGuidelines.aspx>

126. Bij de evaluatie van het concentratierisico van een grensoverschrijdende groep en haar entiteiten moeten de toezichthouders aandacht schenken aan het bedrijfsmodel en de strategie van de groep, waaronder de diversificatiestrategie. De diversificatiestrategie op groepsniveau zou ertoe kunnen leiden dat bepaalde entiteiten geconcentreerd zijn op bepaalde terreinen, producten en markten. Dergelijke gevallen moeten grondig worden onderzocht en besproken door de colleges van toezichthouders.
127. De resultaten van dergelijke evaluaties kunnen in aanmerking worden genomen als wordt besloten of de groep voldoende eigen vermogen heeft gelet op haar financiële situatie en haar risicoprofiel en het vereiste eigen vermogen voor toepassing van artikel 136(2) op elke entiteit binnen de bankgroep en op geconsolideerde basis, zoals vereist overeenkomstig artikel 129(3) van de Richtlijn Kapitaalvereisten²⁸.

Richtlijn 21. De toezichthouders moeten bij hun evaluatie bijzondere aandacht schenken aan de instellingen met een sterke concentratie bv. in een geografisch gebied, een type klant of door de gespecialiseerde aard van hun producten of financieringsbronnen (gespecialiseerde instellingen).

128. In het algemeen moeten de toezichthouders ervan uitgaan dat er een positieve relatie is tussen de mate van concentratie en het niveau van het eigen vermogen. Zij moeten echter ook rekening houden met andere relevante factoren die verband houden met het bedrijfsmodel van een instelling en de kwaliteit van het risicobeheer, zoals expertise en lokale kennis. Deze factoren zijn vaak relevant voor instellingen waarin concentraties een weergave zijn van hun bedrijfsmodellen en strategieën.
129. In die instellingen die zich richten op specifieke producten, kunnen bepaalde categorieën van kredietnemers of bepaalde geografische regio's gespecialiseerde expertise opleveren (en omgekeerd kan gespecialiseerde expertise leiden tot een focus op specifieke activiteiten). Het gevolg kan zijn dat de instelling een portefeuille van relatief betere kwaliteit bezit, ondanks de mate van concentratie.

²⁸ Het CEBS heeft een gezamenlijke besluitvorming inzake kapitaaltoereikendheid uitgewerkt in de ontwerprichtlijnen voor de gezamenlijke evaluatie van de onderdelen in de evaluatie door de toezichthouder en heeft de gezamenlijke besluitvorming over de kapitaaltoereikendheid van grensoverschrijdende groepen uitgewerkt (CP39). Deze tekst is momenteel beschikbaar als discussiedocument, zie: <http://www.cebs.org/documents/Publications/Consultation-papers/2010/CP39/CP39.aspx>.

130. De toezichthouder moet dus een evenwichtig oordeel vormen bij het evalueren van de geconcentreerde activiteit die uiteraard een geconcentreerd risico kan opleveren. In het algemeen zal de instelling daarvoor meer kapitaal nodig hebben, maar de portefeuille kan echter ook van een relatief betere kwaliteit zijn dankzij de grotere lokale kennis. Bij het beoordelen van gespecialiseerde instellingen moeten de toezichthouders enige voorzichtigheid aan de dag leggen wat de risicobeperkende technieken betreft die de instelling hanteert en haar niet aanmoedigen om uit te breiden naar nieuwe activiteiten, een nieuw klantensegment of een nieuwe geografische locatie om diversificatie te krijgen als de instelling weinig ervaring of vermogen heeft op dat gebied.

Bijlage 1. Voorbeelden van risicoconcentraties

1. Voorbeelden van interrisicoconcentraties – beschrijving van de gebeurtenissen tijdens de subprime crisis van 2007-2008

De crisis heeft duidelijk aangetoond hoe interrisicoconcentraties kunnen ontstaan bij financiële instellingen als de risico's en verliezen fors stijgen door afzonderlijke of elkaar beïnvloedende risicofactoren. De interacties tussen de risicoposities en de moeilijkheid om de risico's in die omstandigheden te meten en te beheren, kunnen aanleiding geven tot een snelle toename van onverwachte risicoposities en verliezen. Hierna volgt een korte samenvatting van een aantal ervaringen uit die periode:

Ernstige twijfel over de kredietkwaliteit van de subprime hypotheek in de Verenigde Staten, gekoppeld aan waarderingsproblemen en onzekerheden over de toereikendheid van de ratings door de (krediet)ratingbureaus, leidde tot een sterke daling van de vraag aan de zijde van de beleggers. Hierdoor konden de initiatiefnemende kredietinstellingen en structuren geen activa overbrengen naar de effectiseringsmarkten en bleven zij zitten met onverwachte geconcentreerde risicoposities op activa, waarvan de waarde gevoelig was voor marktschommelingen, de kredietkwaliteit en veranderingen in de liquiditeit van activa. Door onzekerheid over de onderliggende kwaliteit van de zekerheden liepen ook de markten van de door activa gedekt commercial paper (ABCP-markten) vast. Door het vastlopen van de ABCP-markten kregen bepaalde financiële instellingen financieringsproblemen en werden zij gedwongen om hun liquiditeitslijnen aan te spreken en/of de looptijd van hun schuld te verkorten. Deze concentratie van kortetermijnfinancieringen verhoogde de kwetsbaarheid van de liquiditeitspositie. Grote (sponsor)instellingen kregen een steeds grotere concentratie van posities op gestructureerde kredietactiva, waarbij de druk op de liquiditeitsposities verder toenam. De bereidheid om risico's te nemen daalde, sommige referentierentetarieven stegen sterk en het oppotten van kredieten en liquide middelen leidde tot de gedwongen verkoop van activa, met scherpe prijsdalingen in verschillende categorieën van activa (aandelen, verhandelde kredieten, bedrijfsobligaties enz.) tot gevolg. Deze waardedaling van de activa leidde vaak tot een bijkomende behoefte aan zekerheden, die voor een verdere verslechtering van de liquiditeitspositie van de kredietinstellingen zorgde. Door dit algemeen liquiditeitstekort, de onzekerheid over de eigen posities van de instellingen en de zorg om de toegenomen tegenpartijrisico's, werd de handel op de interbancaire markt tot stilstand gebracht. In deze omstandigheden bleek het uiterst moeilijk om dekking te vinden voor de krediet- en marktrisico's. Deze dekking was vaak ook veel minder doeltreffend dan verwacht, waardoor de blootstelling aan deze risico's veel groter werd (basisrisico). Door de verliezen en de verlaging van de rating van de "monoline"-verzekeringsondernemingen

ontstond er plots veel meer aandacht voor het (onrechtstreekse) tegenpartijrisico, opnieuw omdat de dekking ondoeltreffend bleek. Gelet op de algemene terugval van de markten, steeg het aantal geschillen dossiers sterk. Daarnaast werd het voor instellingen die bijvoorbeeld te maken kregen met ongeoorloofde transacties van hun makelaars, veel moeilijker om deze posities te sluiten zonder zware verliezen te lijden.

2. Voorbeelden van interrisicoconcentraties

Kredietrisico – liquiditeitsrisico: het in gebreke blijven van belangrijke tegenpartijen tast de cashflow van een instelling aan, alsook haar vermogen om haar verplichtingen na te komen.

Kredietrisico – marktrisico: als de tegenpartijen nauw met elkaar verbonden zijn, of tot dezelfde onderneming behoren, of als het gaat om een niet-systematisch risico (i.e. dat deel van het marktrisico dat niet voortvloeit uit algemene maar uit specifieke prijsbewegingen, door bijvoorbeeld veranderingen in de opvatting over het inherente kredietrisico van een emittent). De verslechterende kredietkwaliteit van een emittent kan bovendien een interrisicoconcentratie veroorzaken tussen het marktrisico en het kredietrisico. Dit zou bijvoorbeeld het geval zijn als een instelling een lening of een kredietfaciliteit heeft verstrekt, en daarnaast in aandelen van dezelfde onderneming heeft belegd. Al deze posities worden negatief beïnvloed als de kredietkwaliteit verslechtert. De verschillende soorten risico's kunnen dus niet onafhankelijk worden gemeten en er mag evenmin worden van uitgegaan dat de risico's niet met elkaar zijn verbonden. Dit bevestigt hoe belangrijk het is dat interrisicoconcentraties goed worden beheerd.

Kredietrisico – operationeel risico: de blootstelling aan het kredietrisico kan verband houden met factoren die het operationeel risico kunnen verhogen. De kredietkwaliteit risicobeperkende technieken (bv. de aankoop van een verzekering) kan de doeltreffendheid van veiligheidsbuffers voor het operationeel risico aantasten.

Marktrisico – liquiditeitsrisico: onderbrekingen, verhoogde volatiliteit, snelle waardeveranderingen of het opdrogen van markten voor bepaalde instrumenten kunnen de liquiditeit van een instelling negatief beïnvloeden.

3. De marktrisicoconcentratie en interriskoconcentratie op basis van de kredietkwaliteit van een emittent als risicofactor

De kredietkwaliteit van een emittent is een voorbeeld van één risicofactor die invloed heeft op verschillende soorten risico's en die tot een marktrisicoconcentratie leidt. Als de kredietwaardigheid van een emittent afneemt, heeft dat een negatieve invloed op zijn aandelenkoers en op de prijs van zijn obligaties. Ook de prijs van de bijbehorende derivaten zal dalen. De afdeling "aandelenhandel" van een instelling zou aandelen kunnen hebben gekocht, terwijl de afdeling "vastrentende producten" obligaties zou kunnen hebben gekocht en de afdeling "derivaten" kredietbescherming op dezelfde emittent zou kunnen hebben verkocht. Omdat de prijs van alle instrumenten afhankelijk is van dezelfde risicofactor, is er een zeer sterke correlatie tussen deze verschillende soorten instrumenten. Er moet rekening worden gehouden met deze risicoconcentratie, omdat er anders een vertekend beeld kan ontstaan over de risicotoestand.

4. Marktrisicoconcentratie en interriskoconcentratie op basis van de risicoschuwheid van de marktdeelnemers

Een andere oorzaak van een marktrisicoconcentratie is de verandering in de risicovoorkeur van de marktdeelnemers. Als de onzekerheid over de economische vooruitzichten toeneemt, zijn de kopers minder bereid om riskante posities te kopen. Daardoor zal de risicopremie op alle riskante producten stijgen en de prijs ervan dalen. Dit versterkt de correlatie tussen de verschillende categorieën van activa. Sommige markten drogen mogelijk helemaal op, omdat de marktdeelnemers deze producten niet langer willen kopen. Een instelling zal dan verliezen lijden op alle soorten instrumenten, ook al heeft zij een gediversifieerde portefeuille. De risicoconcentratie veroorzaakt door een verandering in de risicopremie en de daarmee gepaard gaande verandering in de correlaties ("breuk in correlaties"), moet in het risicobeheer van een instelling worden opgenomen.

De stijging van de risicopremie zou ook een interriskoconcentratie tussen het marktrisico en het liquiditeitsrisico kunnen veroorzaken. Een instelling kan minder liquide middelen genereren wanneer zij activa verkoopt, omdat die verkochte activa minder opleveren. Sommige activa kunnen mogelijk niet tegen een aanvaardbare prijs worden verkocht, als de markten illiquide zijn door de risicoschuwheid van de marktdeelnemers. Het wordt voor een instelling bovendien duurder om een lening of aandelen uit te schrijven omdat zij zelf een hogere risicopremie moet betalen. Ook hier vereist het verband tussen de verschillende risicotypes dat de risicoconcentraties goed worden beheerd.

5. Interriskoconcentratie tussen het marktrisico en het kredietrisico op basis van de wisselkoers²⁹

Lenen in vreemde valuta aan kredietnemers in eigen land gaat gepaard met marktrisico's (wisselkoers) en kredietrisico's. Als de eigen valuta in waarde daalt, stijgt de waarde van de lening in de eigen valuta. Omdat hogere bedragen moeten worden afbetaald, zijn de kredietnemers mogelijk minder goed in staat om hun lening af te lossen. Dit effect wordt eerder niet-lineair bij hogere afschrijvingspercentages.

6. Voorbeelden van onderlinge verbanden tussen het liquiditeitsrisico en andere risicofactoren

²⁹ Zie ook "*Towards the integrated measurement and management of market and credit risk: The dangers of compounding versus diversification*" van Philipp Hartmann, Myron Kwast, Peter Praet, september 2009, <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/3953>

De totale blootstelling van een instelling aan andere risico's en de mogelijke invloed daarvan op de het niveau van het liquiditeitsrisico moet worden geanalyseerd in samenhang met het financieringsprofiel van de instelling.

Er kan een onderling verband ontstaan tussen het liquiditeitsrisico en andere risico's die door dezelfde factoren worden veroorzaakt, vooral in periodes van marktstress. Dit kan het effect van bestaande concentraties in het liquiditeitsrisico versterken. Voorbeelden van dergelijke onderlinge verbanden zijn:

- eigen kredietrisico – liquiditeitsrisico: een daling van de marktprijzen of een verlaging van de kredietrating van een tegenpartij kan resulteren in een 'margin call' of in de verplichting om bijkomende zekerheden te verschaffen;
- reputatierisico – liquiditeitsrisico: reputatieschade kan het vertrouwen van de tegenpartijen in de instelling aantasten, wat kan resulteren in een terugval van de voor de instelling beschikbare fondsen en een terugtrekking van fondsen;
- reputatierisico – liquiditeitsrisico: om hun goede reputatie te handhaven en een negatieve marktperceptie te vermijden, zullen de instellingen hun partners soms aanvullende steun willen verlenen, ook als zij daar contractueel niet toe verplicht zijn. Dit zal leiden tot een aantasting van hun liquiditeitspositie;
- operationeel risico – liquiditeitsrisico: onderbreking van de betalingen of vereffeningen kan tot liquiditeitsproblemen leiden; en
- juridisch risico – liquiditeitsrisico: door eventuele fouten of onnauwkeurigheden in juridische overeenkomsten kan het onmogelijk worden om de tegenpartij ertoe te dwingen financiering te verschaffen. Als er tekortkomingen zijn in afspraken over de noodfinanciering in stressperiodes, kan dat de liquiditeit van een instelling in het gedrang brengen.

Bijlage 2. Voorbeelden van indicatoren voor het concentratierisicobeheer

Hierna volgen voorbeelden van eenvoudige concentratie-indicatoren. Als er concentratie-indicatoren worden gebruikt, moeten deze, voor zover van toepassing, gebaseerd zijn op een risicogevoelige meting (zoals het interne kapitaal, risicogewogen activa of verwacht verlies) en niet alleen op de omvang van een positie:

- doorgaans verbonden met een relevante referentie-eenheid (bv. omvang van de balans, eigen vermogen, nettowinst):
 - omvang van een bepaald aantal grote posities (bv. de tien grootste posities),
 - omvang van een vast aantal grote, verbonden posities,
 - omvang van belangrijke sectorale/geografische concentraties,
 - positie in een specifiek financieel instrument;
- diversiteitsscores, zoals de Herfindahl-Hirschmann Index (HHI), Simpson's Equitability Index, Shannon-Wiener Index, Pielou's Evenness Index, Moody's Diversity Score enz.;
- concentratiecurves³⁰;
- gini-coëfficiënten³¹;
- portefeuillecorrelaties; en
- variantie/covariantiemetingen.

³⁰ Een concentratiecurve is een middel om bijvoorbeeld te bepalen of een bepaald risico in bepaalde landen/sectoren meer geconcentreerd is dan in andere.

³¹ Een gini-coëfficiënt kan worden gebruikt om vormen van ongelijke spreiding te meten. De gini-coëfficiënt is een getal tussen 0 en 1, waarbij 0 voor volledige risicohomogeniteit staat (aan elke positie is hetzelfde risico verbonden) en 1 voor absolute concentratie (aan één positie zijn alle risico's verbonden, terwijl aan alle andere posities geen risico's verbonden zijn).